

Hermann

LIBRARY OF THE
983 14 *Trans*

NATALEM TRIGESIMUM QUINTUM

SEBENISSIMI ET POTENTISSIMI PRINCIPIS

A C D O M I N I

FRIDERICI GUILIELMI

PRINCIPIS ELECTORALIS, CONSORTIS REGIMINIS HASSIAE etc.

L A E T A N T I P A T R I A E S A C R U M

AB

ACADEMIA MARBURGENSI

DIE XX AUGUSTI MDCCCXXXVI

O R A T I O N E

*I N A U D I T O R I O M A J O R I H A B E N D A
C E L E B R A N D U M*

I N D I C I T

CAROLUS FRIDERICUS HERMANN

PH. D. AA. M. PHILOGIAE P. P. O. ET SEMINAR. PHILOL. DIRECTOR

ACADEMIAE PRAEPECTUS SECT.

*Inest juris domestici et familiaris apud Platonem in Legibus cum veteris Graeciae inque
primis Athenarum institutis comparatio.*

MARBURGI,

typis ELWERTI ACADEMICIS. MDCCCXXXVI.

1836.

Hermann *1836*
NATALEM TRIGESIMUM QUINTUM

SERENISSIMI ET POTENTISSIMI PRINCIPIS

A C D O M I N I

FRIDERICI GUILIELMI

PRINCIPIS ELECTORALIS, CONSORTIS REGIMINIS HASSIAE ETC.

L A E T A N T I P A T R I A E S A C R U M

AB

ACADEMIA MARBURGENSI

DIE XX AUGUSTI MDCCCXXXVI

O R A T I O N E

*I N A U D I T O R I O M A J O R I H A B E N D A
C E L E B R A N D U M*

I N D I C I T

CAROLUS FRIDERICUS HERMANN

~~PH. D. A. A. M. PHILOLOGIAE P. P. O. ET SEMINAR. PHILOL. DIR. P. P. O. GREECE~~

~~ACADEMICAЕ PRAEPECTUS SECT. III.~~

Inest juris domestici et familiaris apud Platonem in Legibus cum veteris Graeciae inque
primis Athenarum institutis comparatio.

MARBURGI,

TYPIS ELWERTI ACADEMICIS. MDCCCXXXVI.

7 16

In iis quae nuper indicendorum Augustissimi Electoris natalium causa de vestigiis institutorum veterum, imprimis Atticorum, per Platonis de Legibus libros indagandis disputavimus, et alia multa spatii temporisque angustiis coacti aut negleximus aut leviter tantum atque in transcurso attingimus, quo olim fortasse majore otio et cura redire licebit; gravissimum autem locum, qui est de jure domestico et familiari, ita distulimus, ut integrum propediem nos tractaturos esse polliceremur. Sperabamus enim fore, ut hoc quoque anno Serenissimi Principis, cui ab Augustissimo Patre imperii habenae commissae sunt, natales debita cum gratulatione ac pietate celebrandi redirent; quem quum Divini Numinis clementia ad hunc usque diem salvum sospitemque videre contigerit, faustissima occasione ad id quod promisimus persolvendum uti non detrectabimus. Quoniam autem in singulari hoc argumento latius exspatiari licet, non in eo modo consistemus, ut jus Atticum ex Platone illustremus, sed omnino Platonis leges, quae quidem ad familias regendas et successionem in bona defunctorum pertinent, succincta enarratione comprehendemus; quo facto etiam similitudines aequae ac discrimina, quae illis cum reliquis veteris Graeciae institutis intercedunt, sponte sua prodibunt.

Neque enim ullo in loco clarius apparet singularis legum Platonis indoles, quem jam in superiore disputatione monuimus non magis domesticas quam publicas res arbitrio singulorum permittere, sed utrumque genus pariter certis finibus describendum censere, ne quis ullo tempore obsequii et disciplinae immemor sibi prius quam communi rei vivere discat, et licentia, qua nihil civitati perniciosius esse potest, consuetudinis potius vi leni atque aequabili quam externis et temporariis imperiis reprimatur ¹⁾; quod etsi legibus non semper effici posse intellexit, eodem tamen, modo universa civitas prudenter constituta fuerit, morum praeceptis et pudore quodam perveniri sperat ²⁾. Ipsa igitur matrimonia, unde totius rei domesticae initium ducitur, non ut sibi sed ut patriae maxime expediat, cives inire jubet ³⁾, neque quidquam antiquius in re publica constituenda habendum existimat ⁴⁾. Atque illud quidem e communi Graecorum usu instituit, ut in diebus festis juvenum et puellarum chori simul in

1) Legg. VI, p. 780 A: ὅστις δὴ διανοεῖται πόλεσιν ἀποφαίνεσθαι νόμους πῆ τὰ δημόσια καὶ κοινὰ αὐτοῖς χρηῖ ζῆν πράττοντας, τῶν δὲ ἰδίων ὅσον ἀνάγκη μηδὲ οἴεται δεῖν, ἔξουσίαν δὲ ἐκίστοις εἶναι τὴν ἡμέραν ζῆν ὅπως ἂν ἐθέλῃ, καὶ μὴ πάντα διὰ ταξέως δεῖν γίνεσθαι, προέμενος δὲ τὰ ἴδια ἀνομοθέτηται ἡγεῖται τὰ γε κοινὰ καὶ δημόσια ἐθέλησειν αὐτοὺς ζῆν διὰ νόμων, οὐκ ὀρθῶς διαροῖται: cf. XII, p. 942 A.

2) Ibid. VI, p. 773 D: τοῦτων δὴ χάριν εἶν μὲν νόμῳ τὰ τοιαῦτα ἀναγκάσιον, ἐπιίδοντα δὲ πείθειν πειραῖσθαι . . καὶ δι' ὀνειδούς ἀποτρέπειν, ἀλλὰ μὴ γραπτῶ νόμῳ βιαζόμενον: cf. sup. disput. n. 51 et 52.

3) Ibid. VI, p. 773 B: καὶ κατὰ παντός εἰς ἔστω μῦθος γάμον τὸν γὰρ τῇ πόλει δεῖ συμφέροντα μνηστεύειν γάμον ἕκαστον, οὐ τὸν ἡδιστον αὐτῶ.

4) Ibid. IV, p. 721 A: γαμικοί δὴ νόμοι πρῶτοι κινδυνεύουσι τιθέμενοι καλῶς ἂν τίθεσθαι πρὸς ὀρθότητι πάσῃ πόλει.

medium procedant inter seque spectantes animis designent, quem sibi quisque potissimum ad vitae consortium convenire arbitretur 5); delectum autem non ita, ut plerumque fiat, haberi vult, ut sui quisque simillimum sectetur 6), sed ut sapienti contrariorum temperamento et permistione in tanta singulorum differentia aliqua saltem universorum aequabilitas servetur; quod quum in reliqua despondendorum indole moribusque, tum maxime in rei familiaris modo commendat, ne divitiae divitiis cumulatae majorem semper bonorum inaequalitatem in civitate efficiant. Quanquam haec omnia non tam legibus imperanda quam suadendo et contraria reprehendendo in consuetudinem vertenda esse censet; dotes tantum, Lycurgi exemplum secutus, vel constitui vel accipi gravi mulcta proposita vetat 7); ea vero, quae ad ipsam generis propagationem spectant, non modo hortatibus acerrime inculcat 8), verum etiam legibus ita sancit, ut vel Lacedaemoniorum diligentiam in hac causa superet. Coelibes quidem jam in superiore disputatione monui fere eodem exemplo apud ipsum

5) Ibid. VI, p. 771 E; cf. V, p. 738 D et Xenoph. Ephes. I, 2.

6) Philosophi quoque commendarunt γαμεῖν ἐκ τῶν ὁμοίων, ut Cleobulus apud Diog. L. I, 92 et Pittacus apud eundem I, 80: τὴν κατὰ συντόν ἔλα: cf. Aeschyl. Prometh. v. 890: ὡς τὸ κηδεῖναι καθ' ἑαυτὸν ἀριστεύει μικρῶν, et Ovid. Heroid. IX, 29: *Quam male inaequales veniunt ad aratra juvenci, tam premitur magno conjugē nupta minor.* Propius ad Platonem accedunt Juven. Satir. XI, 29 et Callicratidas Pythagoricus apud Stob. Floril. LXXXV, 18, p. 182 Gaisford.

7) Cf. sup. disput. n. 78 et Plut. Apophth. Lacc. T. VIII, p. 223 sqq. Hutt.

8) Legg. IV, p. 721 C; VI, p. 773 E; cf. Sympos. p. 208 B.

puniri 9), quos et honoribus privat, quibus alioquin seniores a junioribus coli jussit, et multa afficit, quam scite Clemens Alexandrinus quasi impensarum instar esse ait, quas uxori maritus impendere debeat 10); neque aetatis termini, intra quos matrimonium jungi oportuerit, Sparta minus accurate quam apud Platonem descripti fuisse videntur 11); quod autem nuptis quoque quasi custodes quos-

9) Plura dabit Osannus in *comm. de coelibum apud veteres populos conditione*, Gissae 1827. 4, p. 4 sqq.

10) Clem. Alex. Stromatt. II, p. 423 A: δ δὲ γενναῖος Πλάτων καὶ τροφήν γυναικὸς ἀποτέλειν εἰς τὸ δημόσιον κελεύει τὸν μὴ γήμιατα καὶ τὰς καθηκούσας δαπάνης ἀποδιδόναι τοῖς ἀρχουσιν εἰ γάρ μὴ γήμιατες οὐ παιδοποιήσουσι, καὶ καταλύσουσι τὰς τε πόλεις καὶ τὸν κόσμον τὸν ἐκ τούτων, τὸ δὲ τοιοῦτον ἀσεβὲς, θέλειν γένεσιν καταλύόντων.

11) Cf. Lycurgi dictum in Plut. Apophth. Lacc. T. VIII, p. 224: δρῖσαντος δ' αὐτοῦ καὶ τὸν χρόνον τῶν τε γαμονύμενων καὶ τῶν γαμούντων, πρὸς τὸν ζητοῦντα, ἔν' ἔφη τὰ γεννώμενα ἰσχυρὰ ἢ ἐκ τελείων γεννώμενα: quem quod Osannus l. l. p. 8 non certum tempus praefinisse vult, sed illud tantum sanxisse, quod Xenophon ait de Republ. Lac. I, 6: ἐν ἀμαῖς τῶν σωματῶν τοὺς γάμους ποιησθαι — diversam enim pro cujusque natura maturitatem fuisse — non satis perpendit quod apud ipsam Platonem legitur de Republ. V, p. 460 E: ἄρ' οὐκ ἔστιν ἀκριβὲς μέτριος χρόνος ἀκμῆς τὰ εἴκοσι ἔτη γυναικί, ἀνδρὶ δὲ τὰ τριάκοντα; ut mittam Aristotelem, qui iisdem terminis quibus noster in Legibus aetatis vigorem comprehendit Rhetor. II, 14. 4: ἀκμάζει δὲ τὸ μὲν σῶμα ἀπὸ τῶν τριάκοντα ἐτῶν μέχρι τῶν πέντε καὶ τριάκοντα. Cf. Legg. IV, p. 721 B et VI, p. 785 B, quibus ne quis illud contradicere existimet, quod p. 772 D ait: ὅποτε τις οὐκ ἀπηνείκει τῶν πέντε καὶ εἴκοσι γεγονότων ἐτη σκοποῦν τε καὶ σκοποῦμενος . . . ἐξ-αυρημέναι πιστεύει, γαμείτω μὲν πᾶς ἐντὸς τῶν πέντε καὶ τριάκοντα ἐτῶν, tenendum est, illic de circumspectiendis potius quam contrahendis nuptiis sermonem esse, similisque ratio est ei, qua Athenis juvenes duodeviginti quidem annos natos inter cives relatos, tamen vicenarios demum ad concionem admissos esse constat; inter vicesimum quintum enim et tricesimum annum Plato ipsam illam κρηπτείαν collocat, quam in sup. disp. p. 31 cum περιπόλοις Atticis comparavi. Obiter moneo apud Aristot. Politic. VII, 14, 6 pariter legendum videri διὰ τὰς μὲν ἀριώτερι περὶ τὴν ὀκτωκαιδέκα ἐτῶν ἡλικίαν συζευγνύειν, τοὺς δὲ περὶ τὰ τριάκοντα: vulgo inepte τοὺς δ' ἑπτὰ καὶ τριάκοντα.

dam magistratum ex numero addit, feminas pariter maresque, qui concordiae conjugum prospiciant cosque debiti conjugalis admoneant contumacesque publicis tabulis proscribant ¹²⁾, ita comparatum est, ut ad Lacedaemoniorum *δίκην μονοδιαιτησίας* referri nequeat ¹³⁾, neque meliorem explicationem habeat, quam ut *ἐπικλήρων* curam, quam Athenis quoque magistratibus mandatam fuisse constat ¹⁴⁾, philosophum ad omne matrimoniorum genus traustulisse dicamus. Idem tamen, ne ultra modum civium numerus augeatur, tempus liberorum quaerendorum, nisi sterilitas intercesserit, decennio circumscribit ¹⁵⁾, adeoque sufficere censet, si quis vel duo tantum liberos, filium filiamque susceperit ¹⁶⁾; tot certe qui habeat, negat esse cur prima uxore mortua alteram ducat, quae illis pro noverca sit; quod etsi non tantis quantis Charondas poenis sauxerit ¹⁷⁾, sed dissuadendum potius quam praecise negandum esse duxerit, satis tamen clare

12) Legg. VI, p. 781.

13) Cf. Clem. Alex. l. l. p. 423 A.

14) Cf. Lehrbuch d. griech. Staatsalterth. §. 121, n. 11.

15) Legg. VI, p. 784 B: *ἡ δὲ παιδοποιία καὶ φιλικὴ τῶν παιδοποιουμένων δεκτικὴ ἔστω κ. τ. λ.* Vingt annos liberis procreandis permittit. Plato in Republ. V, p. 460 E, unde tamen inconsulte egit Astius, Plat. L. u. Schr. p. 386, quum argumentum contra Legum auctoritatem depromeret; qui primum quidem in eo lapsus est, quod contrahendorum matrimoniorum tempus illic describi censuit (cf. Dilthey p. 36 sq.), deinde vero non perpendit, in Republicae libris, ubi liberi omnibus civibus communes esse iubentur, non esse cur sobolis augmenta tanta cum sollicitudine reprimantur.

16) Legg. XI, p. 930 C; cf. sup. disput. n. 82. Non satis merito Platonem reprehendit Aristot. Politic. II, 3. 6.

17) Cf. Diodor. XII, 12.

significavit, nullas sibi secundas nuptias probari, nisi quae reparandae priorum sterilitatis causa ineantur ¹⁸⁾. Concubinarum autem consuetudine civibus suis tanta cum severitate interdixit, ut eum qui alia muliere utatur praeter illam, quam cum diis sacrisque nuptialibus domum suam duxerit ¹⁹⁾, perinde ac peregrinum omni honorum communione privet, progeniem vero, nisi quis cum alieno mancipio rem habuerit, cujus partum ipsius domino accrescere communi antiquitatis jure oportebat, una cum matre extra fines proturbari jubeat ²⁰⁾; unde fit, ut nulla apud ipsum spuriorum mentio exstet, quorum conditio in reliquis Graeciae civitatibus haud exiguas difficultates legum latoribus creasse videtur.

Hactenus de maribus; feminarum notum est Platonem quantum fieri posset eandem cum maribus fortunam esse voluisse ²¹⁾; quod tamen quum ipse non semper pari cum illis diligentia persecutus sit, nobis nunc verbo attigisse sufficiat; comparisonis utique cum aliorum Graecorum institutis in tanta rationum differentia sola sponsalia idoneam materiam praebent. Quod enim maribus tribuerat,

18) Legg. XI, p. 930 B.

19) Ibid. VIII, p. 841 D: ἄθνητα παλλάκων σπείματα καὶ νόθα μὴ σπείρειν . . . εἴτις συγγίγνοιτό τινα πλὴν ταῖς μετὰ θεῶν καὶ ἱερῶν γάμων ἐλθοῦσαις. εἰς τὴν οἶκον, ὄνηταῖς ἢ καὶ ἄλλω ὄτωσιν τρόπῳ κτηταῖς . . . τάχ' ἂν ἄτιμον αὐτὸν τῶν ἐν τῇ πόλει ἐπαίων νομοθετοῦντες ὀρθῶς εἴνδοξαιμεν νομοθετεῖν, ὡς ὄντως ὄντα ξενικόν, ubi ne quis ἱερῶν γαμικῶν vel γαμηλίων corrigendum censeat, cf. Lex. Rhetor. pone Phot. Pors. p. 670: οἱ γαμοῦντες ποιοῦσι τῷ Διὶ καὶ τῇ Ἥρᾳ ἱεροῖς γάμους.

20) Legg. XI, p. 930 D.

21) Legg. VII, p. 791 sqq.

ut uno eodemque aetatis anno tricesimo simul et sui juris fierent et matrimonii ineundi potestatem acciperent, hoc certe in mulieres transferre non poterat, quas quum maritali quidem inter decimum sextum et vicesimum aetatis annum vellet, negotiorum autem gerendorum auctoritatem quadragenariis demum permetteret ²²⁾, desponderi saltem puellas aliena auctoritate necesse erat. Atque hac in causa fere eundem ordinem secutus est, quem et Athenis obtinuisse novimus ²³⁾ et universae Graeciae communem fuisse veri simile est ²⁴⁾, nisi quod matrem maternosque cognatos adjungendo femiini generis aequalitatem quodam modo restituit ²⁵⁾; reliqua Soloniam legem vel illustrare arbi-

22) Ibid. VI, p. 785 B; cf. XII, p. 937 A, ubi tamen illud animadvertendum est, quod *δικην λαγχάνειν* ita tantum mulieri permittit, *εάν άνανδρος ή*: nuptae igitur et ipse maritum *ύριον* esse vult; cf. Schömann's Att. Process p. 556.

23) Cf. Petiti Legg. Att. VI, l. 4, p. 436 sqq. et plura in Lehrbuch cit. §. 119, n. 6 et 7.

24) Cf. Gans Erbrecht in weltgeschichtl. Entwicklung T. I, p. 299.

25) Legg. VI, p. 774 E: *έγγνην δέ είναι κυρίαν πατρός μέν πρώτον, δευτέραν πάππου, τρίτην δέ αδελφών δημοπατριών· εάν δέ μηδέ εις ή τούτων, τήν προς μητρός μετά τούτο είναι κυρίαν ώς αύτως· εάν δ' άρα τύχη τις άήθης συμβάλγη, τους έγγύτατα γένους άι κυριους είναι μετά τών επιτρόπων.* Unum restat discrimen cum lege Attica apud Demosth. adv. Steph. II, p. 1134, quod illic frater avum antecedit, apud Platonem sequitur; quod si quis fortuitum existimet, librariorum certe culpae tribui non potest, quum idem ordo in altero Demosthenis loco existet adv. Leochar. p. 1095. 7: *και δ νόμος ταύτα μαρτυρεϊ λέγων, ήν άν έγγυήση πατήρ ή αδελφός ή πάππος, εκ ταύτης είναι παιδας γνησίους*: sed vide ne Plato seniori plus tribuendum putaverit quam Solo, praesertim quum fratrem etiam multo serius apud Platonem quam Athenis in suam tutelam pervenire videamus, nec patrimonium nisi mortuo avo ad posteros transire possit; Athenis nullus dubito quin frater, qui sui juris paternorumque bonorum compos esset, avum in despondenda sorore antecesserit.

tror, si quidem tutorum mentio, quae in illa miro dicendi genere obscurata est, apud Platonem clarissime exstat, nec dubitari potest, quin Athenis quoque patre atque avo fratribusque mortuis puella in ejus potissimum potestate fuerit, cujus tutelae ab eo, qui novissime decessisset, commissa esset ²⁶). Disciplina autem muliebris, quam in plerisque Graeciae civitatibus peculiari magistratum generi commissam

26) Verba legis haec sunt: ἦν ἂν ἐγγυήσῃ ἐπὶ δικαίοις δάμαρτα εἶναι ἢ πατὴρ ἢ ἀδελφὸς ἢ μοπαῦτωρ ἢ πάππος ὁ πρὸς πατρός, ἐκ ταύτης εἶναι παιδας γνησίους ἐὰν δὲ μηδεὶς ἢ τούτων, ἐὰν μὲν ἐπίκληρός τις ἦ, τὸν κύριον ἔχειν, ἐὰν δὲ μὴ ἦ, ὅτω ἂν ἐπιτρέψῃ, τοῦτον κύριον εἶναι: quorum quum jam universum sensum Petitus recte reddidisset: si orba (ἐπίκληρος) non sit, tutor eam desponsato, in alia omnia abiit Salmasius de modo usur. p.168, qui tutoris mentionem aspernatus eum κύριον esse vult, cui vir moriens testamento uxorem suam reliquerit ac nuptum dederit, eumque secutus est Wesseling. ad Petit. p. 535; his deinde refutatis Hoffterns athen. Gerichtsverf. p. 73 cum Reiskio (in Schaeferi Appar. crit. et exeg. T. V, p. 210) et Platnero (Beiträge zur Kenntniss d. att. Rechts p. 118) puellae ipsi jus tutoris eligendi tribuit; postremo Platnerus ipse (Proc. u. Kl. T. II, p. 250) sententia sua retractata hanc legis mentem fuisse statuit, ut pauper puella, quippe quae ἐπίκληρος non esset, ei matrimonio jungeretur, cui eam proximus agnatus despondisset. Atque hic quidem cum Salmasio et Müllero recte intellexit, subjectum ejus quod est ἐπιτρέψῃ mulierem esse non posse, sed ex antecedentibus repeti debere; illa vero εἶν δὲ μὴ ἢ prudenter cum Schaefero ad ἐπίκληρον retulit; ex reliquis autem primum hoc concedere nequeo, eam quae ἐπίκληρος non sit, pauperem esse, sed eam intelligo, cujus frater filios in aliena tutela reliquerit, qui etsi bona hereditaria neceperint, κύριοι tamen mulieris esse non possint; deinde vero nego vel ἐπιτρέπειν despondendi vim habere, vel κύριον nunc, quum non de ducenda sed de despondenda puella agatur, maritum potius quem tutorem significare; nam quod paulo ante κύριος eam ipse ducere jubetur, singularis est. Κυρίου autem nomen ἐπιτρέπω quoque convenire, quatenus parentis loco et potestate sit, et aliis locis probatur, quos congegit Schmeisser de re tutelari Atheniensium p. 11, et insignissimo Aeschinis adv. Timarch. §. 13: πατὴρ ἢ ἀδελφὸς ἢ θεῖος ἢ ἐπίτροπος ἢ ὅλως τῶν κυρίων τις: neque minus mulierum quam impuberum ἐπιτρόπους esse potuisse, quod negare videtur Klenze in Zeitschr. f. geschichtl. Rechtsw. T. VI, p. 81, Platonis locus clare ostendit, ut mittam Isaeum de Philoctem. §. 14 et 17.

esse constat ²⁷⁾, Platoni non diversa est ab ea, qua universam civitatem severissime adstringit, neque quidquam eorum invenimus, quae Athenis ad *γυναικονόμων* curam pertinuisse traduntur, nisi quod convivarum numerum in nuptiis certo modo et ipse circumscribit ²⁸⁾; in quotidiana vita uxores una cum maritis et *syssitiis* ²⁹⁾ et exercitationibus bellicis ³⁰⁾ interesse jubet, eaque re non modo a reliquorum Graecorum moribus discedit, quos muliebre genus omnino domorum finibus inclusisse constat ³¹⁾, verum etiam Lacedaemoniorum exemplum relinquit, qui etsi virgines iisdem quibus juvenes artibus educarent ³²⁾, nuptas tamen vitam domesticam agere permiserunt et quasi disciplina publica solverunt ³³⁾, unde identidem queritur factum esse, ut viri tantum verecundia et obsequio conspicui essent, mulieres

27) Cf. Schubert de Aedilibus p. 68–72.

28) Legg. VI, p. 775 A; cf. Athenaeus VI, 46, p. 245 B: *ὅτι δ'ἦν ἔθος τοῖς γυναικονόμοις ἐφορᾶν τὰ συμπύσια καὶ ἐξετάζειν τῶν κεκλημένων τὸν ἀριθμὸν, εἰ κατὰ νόμον ἐστὶ κ. τ. λ.*

29) Legg. VI, p. 780 B; cf. VII, p. 806 E.

30) Ibid. VII, p. 804 E sqq.

31) Cf. Plat. Republ. IX, p. 579 C: *καταδεδουκώς ἐν τῇ οἰκίᾳ τὰ πολλὰ ζῆ ὡςπερ γυνή: Phintys apud Stob. Floril. LXXIV. 61, p. 83 Gaisf.: ἴδια δὲ γυναικὸς τὸ οἰκουρῆν καὶ ἔνδον μένειν καὶ ἐκδέχεσθαι καὶ θεραπεύειν τὸν ἄνδρα: Philo de Legg. Spec. p. 803 C: *θηλείας δὲ οἰκουρία καὶ ἔνδον μονή, παρθένοις μὲν εἴσω κλισιάδων, τὴν μεσαύλιον ὄρον πεποιημέναις, τελείαις δ'ἤδη γυναιξὶ τὴν αἴλειον.**

32) De re notissima cf. Müller's Dorier T. II, p. 314. Eadem Plato VIII, p. 833 D sqq., sed ut *πρεποῖση στολῆ ἑσταλμένας* in certamina descendere jubeat, non nudas ut *Lacaenas*.

33) Cf. Dionys. Hal. Exc. Archaeol. Rom. XX, 2: *τῶν δὲ κατ' οἰκίαν γενομένων οὔτε πρόνοιαν οὔτε φυλακὴν ἐποιούντο, τὴν αἴλειον θυράν ἐκάστου ὄρον εἶναι τῆς ἐλευθερίας τοῦ βίου νομίζοντες.*

autem procacitate et intemperantia reliquas Graecas longe superarent ³⁴). Neque in liberis educandis eum Lacedaemoniorum rationes omnino probasse jam in superiore disputatione significavi; quorum instituta ut in aliis multis, quae ad morum disciplinam pertinent, stüdiose sequitur, ita in hoc acerrime reprehendit, quod corpora magis quam ingenia puerorum excolerent ³⁵); ipse vero vel pluribus artibus, quam quae vulgo Graecorum pueri addicerent, juventutem erudiendam censet ³⁶), earumque magistros, quod ante ipsum unum Charondam instituisse audimus ³⁷), etiam publicis impensis conducere jubet ³⁸); in eo tantum Lacedaemoniorum quoque similis, quod non arbitrio parentum relinquit, quae suos quique liberos discere cupiant, sed eadem omnes scholarum frequentandarum necessitate compre-

34) Cf. disput. sup. n. 55 et Lehrbuch cit. §. 26, n. 20.

35) Cf. disput. sup. n. 57.

36) Legg. VII, p. 817 E: ἔτι δὲ τοίνυν τοῖς ἐλευθέροις ἐστὶ τρία μαθήματα, λογισμοὶ μὲν καὶ τὰ περὶ ἀριθμοῦ ἐν μάθημα, μετρητικὴ δὲ μήκους καὶ ἐπιπέδου καὶ βάθους ὡς ἐν αὐτῷ δεύτερον, τρίτον δὲ τῆς τῶν ἀστροῦν περιόδου πρὸς ἀλλήλα ὡς πέφυκε πορεύεσθαι: cf. Republ. VII, p. 536 D. Harum enim artium ignorantiam etiam alias popularibus suis exprobravit; cf. Plutarch. de Genio Socratis c. 7.

37) Diodor. XII, 12: ἐνομοθέτησε γὰρ τῶν πολιτῶν τοὺς υἱεὶς ἅπαντας μαθάνειν γράμματα χορηγίᾳ τῆς πόλεως τοῖς μισθοῦς τοῖς διδασκάλοις. Apud reliquos enim Graecos etsi communiter pueri instituerentur, privatorum tamen opera ii ludi instituti erant, publicas scholas non novimus; cf. Hegewisch, ob bei den Alten öffentliche Erziehung war? Altona 1811. 8, et Koenig de publica educatione in Opuscc. p. 66 sq. et 81 sq.

38) Legg. VII, p. 804 C, ubi tamen cavendum est ne quis cum Kappio (Platon's Erziehungslehre p. 42) ex nostro loquendi usu besoldete Lehrer inveniri sibi videntur; peregrinos enim quasi opifices mercede conductos Plato dicit, πεπεισμένους μισθοῖς οἰκοντὰς ἔτροις, quos quasi βαναύσοις civium ex numero capi vetat.

hendit ³⁹⁾. Hoc enim summum Platoni in rebus domesticis esse vidimus, ut quae quis habeat, non sibi sed patriae deberi sciat; neque alia liberorum causa est, quos ut procreare parentes non sua magis quam rei publicae causa jusserat, ita neque uti procreatis pro suis permittit; unde omnino sequitur, ut patriae potestatis, quae apud reliquos quoque Graecos, si cum Romanis comparaveris, satis exigua est ⁴⁰⁾, fere nullum apud ipsum vestigium appareat, atque ea quoque, quae juvenilis licentiae coercendae causa institui oporteat, in medio ponantur neque aut negligentiae aut tristitiae parentum locus relinquatur. Et universae quidem educationi unum ex nomophylacibus praeficit ⁴¹⁾, quem haud scio an satis commode cum Lacedaemoniorum παιδονόμῳ

39) Ibid. p. 804 D: οὐχ ὄν μὲν ἂν ὁ πατήρ βούληται φοιτῶντα, ὄν δ' ἂν μή, ἐὼντα τῆς παιδείας, ἀλλὰ τὸ λεγόμενον πάντ' ἄνδρα καὶ παιδα κατὰ τὸ δυνατόν, ὡς τῆς πόλεως μῦλλον ἢ τῶν γεννητόρων ὄντας, παιδαντίον ἐξ ἀνάγκης. Aequo Lacedaemonios eum, qui communis disciplinae particeps non fuisset, ne civitatis quidem optimo jure usum esse, monui in disp. de Homoeis p. 16 sqq. et in Lehibuch cit. §. 25, n. 18; magistri tamen apud hos neque publici neque privati apparent, sed prout natura ferebat, inter se instituebant; cf. Aristot. Politic. VIII, 3. 3: νῦν μὲν οὖν αἱ μάλιστα δοκοῦσαι τῶν πόλεων ἐπιμελεῖσθαι τῶν παιδῶν αἱ μὲν ἀθλητικὴν ἔξιν ἐμποιοῦσιν . . . οἱ δὲ Λάκωνες ταύτην μὲν οὐχ ἡμαρτον τὴν ἁμαρτίαν, θηριώδεις δ' ἀπειγάζονται τοῖς πόνοις: pluraque apud Ad. Cramer. de educ. puer. apud Athen. p. 36.

40) Cf. Dionys. Hal. Arch. Rom. II, 26: οἱ μὲν γὰρ τὰς Ἑλληνικὰς κατασθησόμενοι πολιτείας βραχὴν τινα κομιδῇ χρόνον ἔταξαν ἄρχεσθαι τοῖς παιδῶν ὑπὸ τῶν πατέρων . . . τιμωρίας δὲ κατὰ τῶν παιδῶν ἔταξαν, εἰν ἀπειθῶσι τοῖς πατέραςιν, οὐ βουλεύσας, ἐξελᾶσαι τῆς οἰκίας ἐπιτρέψαντες αὐτοῖς καὶ χρήματα μὴ καταλιπεῖν, πειραιτέρω δὲ οὐδέν: cf. et Aristot. Politic. I, 5. 2 pluraque apud Meierum de bon. damn. p. 27 et Platnerum Proc. u. Kl. T. II, p. 242.

41) Legg. VI, p. 766 C; cf. VIII, p. 829 D et p. 835 A, ubi παιδονόμου nomine eum appellat.

comparare liceat ⁴²⁾, praetereaque illud ad Lacedaemonis exemplum instituit, quod jam in superiore disputatione attigi, ut adolescentes unicuique, qui natu major esset, tanquam parenti obsequium praestarent senioresque vel castigandi jure adversus juniorum lasciviam uterentur ⁴³⁾; abdicandi autem potestatem ne parentibus quidem solis concessit, ne quis iracundia concitatus hominem juvenem, qui olim fortasse ad bonam frugem redire posset, domo simul ac civitate exturbaret, sed primum quidem propinquorum consilium adhiberi jussit, quorum suffragiis de fortuna hominis decerneretur, abdicatum autem, si quis sibi adoptare vellet, non prohibuit, eum demum, qui intra decennium a nemine in familiam reciperetur, una cum iis, qui propter fratrum numerum proprii patrimonii expertes essent, in colonias exsulatum ablegavit ⁴⁴⁾. Simili cautione in divortiis utitur, quae ita tantum fieri permittit, ubi decem ex nomophylacum totidemque ex muliebrum magistratuum numero selectae frustra dissidia componere tentaverint, ac ne sic quidem simpliciter inter se disjungi patitur, sed utrique novum conjugem addit, qui ferocem ejus animum

42) Xenoph. Rep. Lac. II, 2: *ὁ δὲ Λυκῦοργος ἀντὶ μὲν τοῦ ἰδίου ἑαστω παιδαγωγούς δούλους ἐπιστάνας ἄνδρα ἐπέστησε κρατεῖν αὐτῶν, ἐξ ὧν περ αἱ μέγιστα ἀρχαὶ καθίστανται, ὅς δὴ καὶ παιδονόμος καλεῖται.* Eundem Plutarchus quoque V. Lycurg. c. 17 *ἐκ τῶν καλῶν καγαθῶν ἀνδρῶν* lectum esse tradit; sed haud scio an longius etiam procedere eumque senatorum ex numero fuisse Platone duce statuere liceat. Paedagogis tamen Plato in singulis regendis carere noluit; cf. Legg. VII, p. 808 D et Kapp. I. I. p. 43 sq.

43) Cf. VII, p. 808 E et sup. disp. n. 76.

44) Legg. XI, p. 929; cf. Gans Erbroecht T. I, p. 323.

comprimere et continere valeat ⁴⁵⁾; sterilitatis tantum causa magistratus ipsos, ubi ita visum fuerit, matrimonia dirimere et quid cuique conveniat providere jubet ⁴⁶⁾.

Haec igitur omnia ab Attico jure prorsus aliena sunt, quod et patribus filios, quando vellent, abdicare ⁴⁷⁾ et maritis uxores repudiare ⁴⁸⁾ permisit; illud demum propius accedit, quod similem liberis adversus parentes desipientes actionem dari apud Platonem videmus ⁴⁹⁾, qualem Athenis fuisse satis constat ⁵⁰⁾; verum hanc quoque vel lege vel pudore ita temperat, ut filius maximos natu ex nomophylacibus antea adeat eorumque consilio atque auctoritate patrem reum agat. Ei demum, qui ita condemnatus sit, familiae regendae jure interdicit eumque pueri instar in posterum in aliena

45) Legg. XI, p. 930.

46) Ibid. VI, p. 784 B.

47) Hoc vel ex ipsis Platonis verbis prodit p. 928 D, ubi exprobrat vulgo hominum, quod ἡγοῦντ' ἂν δεῖν τὸν νομοθέτην νομοθετεῖν ἐξείναι σφισιν ἐὰν βούλωνται τὸν νόμον ἐπὶ κήρυκος ἐναντίον ἀπάντων ἀπειπεῖν νόμον κατὰ νόμον μηκέτι εἶναι: confirmaturque Demosthenis loco adv. Boeot. p. 1006, 20: εἰ δ' ὁ νόμος . . . τὸς γονίας ποιῆ κρείους οὐ μόνον θέσθαι τοῦνομα ἐξ ἀρχῆς ἀλλὰ καὶ πάλιν ἐξαλείψαι ἐὰν βούλωνται καὶ ἀποκηρῶσαι: cujus enim rei aliquis κρείος est, ab aliena auctoritate pendere nequit, mirorque viros doctos, quorum nomina posui in Lehrbuch cit. §. 122, n. 11, Luciano auctore de judicium cognitione cogitare.

48) Cf. Lehrbuch §. 122, n. 4 et Gans Erbrecht T. I, p. 311.

49) Legg. XI, p. 929 D.

50) Cf. Meier's att. Process p. 296, cui tamen illud concedere nequeo, quod quum publicis hanc actionem accenseat, Platoni testimonium denunciat; hujus enim verba: νόμος δ' αὖ σφισι πατέρας ὑπὸ νόσων ἢ γήρωσ διατιθεμένους ἀσχερῶς ἐξείναι παρανοίας γράφεσθαι, nihil probant, si quidem ipso Meiero teste p. 198 γράφεσθαι interdum etiam de δίκαις usurpatur. Veram autem actionem fuisse non negem cum Platnero p. 243.

potestate esse jubet, quem eundem Athenis illius actionis effectum fuisse et vetus grammatici testimonium ⁵¹⁾ et Romani juris comparatio suadet ⁵²⁾; furentem certe vel in vincula conjici licuisse legimus ⁵³⁾, quod quum Plato propinquis etiam concedat adeoque mulcta proposita injungat ⁵⁴⁾, vide ne illa quoque lex Athenis Romam transierit ⁵⁵⁾, quae, si quis furiosus esset, agnatis gentilibusque in eum pecuniamque ejus potestatem dedit. Filium autem, qui pietatem erga parentes violasset, vix decerni potest utrum philosophus an Atheniensium legislator majore cum acerbitate persecutus sit; quorum alter capitis diminutione impios punivit ⁵⁶⁾, alter, qui ἀτιμίαν juris Attici non adscivit, poenam arbitrio judicum permisit, sed ut nihil supplicii praetermittendum esse adderet, quod quidem pati homo

51) In Bekkeri Anecd. T. I, p. 310. 3, qui quod παρανοίας ἐπιδησιασιν appellat, mihi secus ac Meiero p. 296 satis accurate loqui videtur; patris enim, qui causa cecidisset, bona filio victori adjudicabantur, ut ex Platone quoque apparet: ὁ δὲ ὄφλων τοῦ λοιποῦ χρόνου ἄκρον ἔστω τῶν αὐτοῦ καὶ τὸ σμικρότατον διατίθεισθαι, καθάπερ πατρὶς δὲ οἰκίῳ τὸν ἐπιλοιπον βίον: cf. Gans l. l. p. 324; publicam autem actionem fuisse non intelligo quomodo hinc Meierus colligere sibi visus sit.

52) Cicero de Senect. c. 7: *a filiis in judicium vocatus est, ut, quemadmodum nostro more male rem gerentibus patribus bonis interdici solet, sic illum quasi desipientem a re familiarum removerent iudices.*

53) Cf. Xenoph. Mem. Socr. I, 2. 49.

54) Legg. XI, p. 934 D.

55) Apud Cic. de Invent. II, 50; cf. Dirksen's Zwölf-Tafel-Fragmente p. 369 sqq. et Heineccii Syntagma I. 23, 2, p. 224 sq.

56) Praeter Meierum de bonis damn. p. 127 cf. Jani Pan diss. de grati animi officiis ingratorumque poena jure Attico et Romano p. 25 sqq. et Lelyveld de infamia p. 144 sqq.

posset 57); tricenario tantum vel si mulier fuerit quadragenaria minores verberibus potius vinculisque castigandos quam supplicio afficiendos censet. Hos enim superius vidimus apud ipsum nondum sui juris haberi, quorum tamen Athenis quoque aliam conditionem fuisse consentaneum est; utque in judiciorum forma aliisque multis suae potius quam Atheniensium rei publicae indolem eum secutum esse concedamus, illud certe utriusque commune est, quod non parentibus solis, sed cuivis κακώσεως persecuendae potestatem tribuunt 58); neque hoc Athenas transferre dubito, quod Plato addit, servo, qui in ejusmodi causa indicium fecerit, libertatem publice deberi 59). In eo tantum magis philosophum quam legislatorem agit, quod liberorum officia, quae parentibus praestare debeant, non certis actionibus describit, sed ad omnia quibus vita humana continetur extendit: Solonis certe legibus, etsi omnino prohibitum volebant, quominus ingrati in parentes liberi existerent 60), tamen hoc imprimis cautum

57) Legg. XI, p. 932. Filium, qui parentes verberarit, perpetuo exilio afficit IX, p. 881.

58) Ibidem p. 932 D: *εάν δε τις αδυνατη κακούμενος φράζειν, ο πυθόμενος των ελευθέρων εξαγγελήτω τοις αρχοισι:* cf. Harpocr. p. 160: *οτι δε εξην και παντι τω βουλομένω γραφέσθαι κακώσεως γονέων . . δηλοῦται εν τε τῷ προειρημένῳ λόγῳ ψπερίδου κ. τ. λ. et Meier's att. Process p. 291.*

59) Legg. IX, p. 881 C; XI, p. 932 D: *εάν δε δοῦλος μηνύση, ελεύθερος ἔστω, και εάν μὲν των κακούντων η κακούμένων δοῦλος, υπό της αρχῆς ἀφείσθω, εάν δε τινος άλλου των πολιτών, το δημόσιον υπέρ αὐτοῦ τιμήν τῷ κειτημένῳ καταβαλλέτω.*

60) Xenoph. Mem. Socr. II, 2. 13: *οικ οἶσθα οτι η πόλις άλλης μὲν ἀχαριστίας οἰδημιῆς ἐπιμελεῖται οὐδέ δικάζει . . εάν δε τις γονέας μη θεραπειή, τούτω δίκην γε ἐπιτίθῃσι;* cf. Lucian,

fuisse videtur, ne quis parenti aut manus inferret, aut alimenta, domum resque ad victum necessarias egenti decrepitoque praestare detrectaret, aut denique mortuo justa facere negligeret ⁶¹⁾; Plato autem et haec omnia et quaecunque praeterea filio suppetant, fortunas, corpus, ipsam postremo vitam parentibus deberi statuit, vetatque ne quis vel liberos reliquamque progeniem vel se ipsum parentibus antiquiorem habeat iisque omnium suorum potestatem facere ac desideria eorum explere dubitet ⁶²⁾, quo in genere quidquid peccatum sit, una eademque lege omnes comprehendit. Liberatorum demum erga patronos pietatem certorum officiorum finibus includit, ut singulis mensibus ter ad patroni aedes commeent operamque suam, si quid jubeat, pollicentur, neque matrimonia sine ipsius voluntate ineant, opes denique ne majores quam ille domi habeant, quaeque ulterius acquirant illi concedant ⁶³⁾; quorum partem saltem Athenarum quoque institutis respondere videri hisque illustrandis inservire in superiore jam disputatione significavi. Servorum quoque

Patr. Enc. c. 7: κακώσεως μὲν γὰρ γονέων εἰσὶ νόμοι παρὰ ταῖς πόλεις, κοινήν δὲ προσήκει πάντων μητέρα τὴν πατρίδα νομίζειν καὶ χριστήριον τροφῶν ἀποδιδόναι, et quae praeterea attulit Jan. Pan p. 29 et 124 sqq.

61) Herald. Obs. ad J. Att. et Rom. VII. 23, p. 587: *κακώσεως γονέων dicebatur injuria parentibus a liberis facta, non tamen quaelibet, sed atrocior aut inhumanior, veluti si quis iis manus impias intulisset aut alimenta negasset; cf. legum reliquias apud Petitem II, 4. 14, p. 163 sqq.*

62) Legg. IV, p. 717 B; XI, p. 932 A.

63) Ibid. XI, p. 915 A; cf. sup. disp. p. 64 et Lehrbuch d. griech. Staatsalterth. S. 114 extr.

de jure et conditione quid Platoni cum legibus patriis conveniat discrepetve, ibidem passim attingi, neque nunc habeo quod addam, nisi quae ad universam illorum hominum tractationem pertinent, quorum tamen pleraque ut apud reliquos Graecos ita etiam apud Platonem prudentiae dominorum relinquuntur et consiliis magis quam legibus reguntur. Quid enim dominis in mancipia liceret, ex ipsa utrorumque conditione et fortuna sequebatur neque magis sanciri opus erat quam quomodo quis reliqua re familiari uteretur; ea tantum quae rei publicae interesset domino non licere, legibus indigebant, quibus singulorum hominum arbitria coërcerentur; qua in causa jam superius vidimus Platonis severitatem cum Atheniensium humanitate in nonnullis convenire ⁶⁴⁾, si quidem utriusque intererat videre, ne quis in servis tractandis superbiae et temeritati assuesceret et jus fasque sequi quamvis vili in capite dedisceret ⁶⁵⁾. Nimiam tantum illam lenitatem atque indulgentiam reprehendit, qua Athenienses, ut

64) Quo in genere etiam illud imprimis censendum est, quod ne servum quidem nisi publice cognita causa capitale supplicium pati voluerunt; cf. Antipho de Herod. caede §. 48 et Plat. Legg. IX, p. 872 B: *ἐὰν δὲ δοῦλος ἐλεύθερον ἐκῶν . . . ἀποκτείνῃ καὶ ὑφ' ἑᾶς τῆν δίκην* κ. τ. λ. De Athenarum humanitate in servos cf. omnino Lehrbuch cit. §. 114, n. 6 sqq.

65) Ratio fere eadem apud Lyncrgum adv. Leocr. §. 66: *οὐ γὰρ πρὸς τὸ ἴδιον ἕκαστος αὐτῶν ἀπέβλεπε τοῦ γεγενημένου περιγματος οὐδ' ἐντεῦθεν τὸ μέγεθος τῶν ἀμαρτημάτων ἐλάμβανον, ἀλλ' αὐτὸ ἐσώπουν τοῦτο, εἰ πίπῃκε τὸ ἀδίκημα τοῦτο ἐπὶ πλείον ἐλθόν μέγα βλέπτειν τοὺς ἀνθρώπους,* et apud Platonem Legg. VI, p. 777 D: *διάδηλος γὰρ ὁ φύσει καὶ μὴ πλαστῶς σίβων τῆν δίκην, μισῶν δὲ ὄντως τὸ ἀδικον ἐν οἷς αὐτῶ ῥᾶδιον ἀδικεῖν ὁ περὶ τὰ τῶν δούλων οἷν ἦθη καὶ πράξεις γιγνόμενός τις ἀμάρτους τοῦ τε ἀνοσίου περὶ καὶ ἀδίκου σπειρεῖν εἰς ἀρετῆς ἐκρυσειν ἰκανώτατος ἂν εἴη.*

videtur, haud raro servis tanquam liberis familiariter utebantur neque quidquam amplius discriminis inter utrosque apparebat 66); quod ut evitetur, non modo severe, dum jure fiat, castigandos, verum etiam omnino imperiose potius quam blande et comiter appellandos censeret 67); idem tamen a Lacedaemoniorum crudelitate tantum abest, ut et contumeliis servorum abstinere jubeat, et minus etiam, si fieri possit, in illos quam in eos, qui aequo jure sint, injuriose agi velit 68), neque minus acriter eos increpat, qui verberibus stimulisque servorum ingenia etiam viliora reddant 69), quod Lacedaemonios fecisse inter omnes constat 70). Omnium autem maxime memorabilis illa cautio est, quam Aristoteles quoque et publice et privatim insigniter commendat, ne popularium nimius inter servos numerus sit eodemve

66) Ibidem p. 777 E: *κολάζειν γε μὴν ἐν δίκῃ δοῦλους δεῖ καὶ μὴ νοθευοῦντας ὡς ἐλευθέρους θροῦπτεσθαι ποιεῖν τὴν δὲ οἰκέτου πρόρρησιν χρῆσθαι σχεδὸν ἐπιτάξειν πᾶσαν γίγνεσθαι, μὴ προσκαίζοντας μηδαμῇ μηδαμῶς οἰκέταις, μήτ' οὖν θηλείαις μήτε ἄρρεσιν, ἃ δὴ πρὸς δοῦλους φιλοῦσι πολλοὶ σφόδρα ἀνοήτως κ. τ. λ. Cf. Republ. VIII, p. 563 B: τὸ δὲ γε ἔσχατον τῆς ἐλευθερίας τοῦ πλήθους, ὅσον γίγνεται ἐν τῇ τοιαύτῃ πόλει, ὅταν δὴ οἱ ἐωνημένοι καὶ αἱ ἐωνημένοι μηδὲν ἦττον ἐλεύθεροι ὡς τῶν πριαμένων, et Xenoph. Rep. Ath. I, 10.*

67) Mirum est Aristotelem hoc reprehendere in Politic. I, 5, 11: *διὸ λέγουσιν οὐ καλῶς οἱ λόγον τοῖς δοῦλους ἀποστεροῦντες καὶ φάσκοντες ἐπιτάξει χρῆσθαι μόνον νοθευητέον γὰρ μᾶλλον τοῖς δοῦλοις ἢ τοῖς παιδαίς.*

68) Legg. VI, p. 777 D: *ἡ δὲ τροφή τῶν τοιούτων μήτε τινα ἵβριν ἵβρίζειν εἰς τοῖς οἰκέταις, ἦττον δὲ, εἰ δυνατόν, ἀδικεῖν ἢ τοῖς ἐξ ἴσου.*

69) Ibidem p. 777 A: *οἱ μὲν πιστεύουσι τε οὐδὲν γένοι οἰκετῶν, κατὰ δὲ θηρίων φύσιν κέντροι καὶ μᾶστιξιν οὐ τρίς μόνον ἀλλὰ πολλάκις ἀπεργάζονται δοῦλας τὰς ψυχὰς τῶν οἰκετῶν.*

70) Myro apud Athen. XIV. 74, p. 657 D: *τοῖς δ'εἰλωσι πᾶν ἱβριστικὸν ἔργον ἐπιτάττουσι πρὸς πᾶσαν ἄγον ἀτιμίαν . . . πληγὰς τε τεταγμένους λαμβάνειν κατ' ἐνιαυτὸν ἀδικήματος χωρὶς, ἵνα μήποτε δουλεύειν ἀπομέθωσιν.*

sermonis genere utantur, quos quis servitutem facile tolerare velit ⁷¹⁾; unde apparet longe diversam ab Helotarum vel Aphamiotarum, qui apud Cretenses fuerunt, fortuna servorum conditionem apud Platonem cogitari; quos etsi pariter atque illos agros colere pensionesque ferre jubet, unde vitam domini sustentent ⁷²⁾, universum tamen illorum statum, nisi peculiare rei publicae suae rationes aliter fieri juberent, ad reliquae potius Graeciae ipsarumque Athenarumque exemplum informasse videtur.

Neque in iis, quae ad reliquam rem familiarem regendam et successionem in bona defunctorum pertinent, Platonem Spartanorum instituta caeca imitatione secutum esse, sed quae illis detrimento fuisse usu expertus videret, sapienti temperamento immutasse, in superiore disputatione identidem monuimus; quo in genere illud primum nos advertit, quod quum Lycurgus fundos tantum aequabiliter distribuisse, reliquarum opum aequalitatem desperasse tradatur ⁷³⁾, noster, etsi paribus omnes finibus includi non posse intelligeret, tamen non modo

71) Aristot. Oeconom. I, 5: *μη κτῦσθαι δημοθνεῖς πολλοὺς ὡς περ καὶ ἐν ταῖς πόλεσιν*: cf. Legg. VI, p. 777 C: *ἔργω γὰρ πολλὰ κτῖς ἐπιδέδεικται περὶ τὰς Μισησηνίων συχνὰς εἰωθινὰς ἀποστάσεις γίνεσθαι καὶ περὶ γε τὰς τῶν ἐκ μιᾶς φωνῆς πολλοὺς οἰκέτας κτωμένων πόλεις, ὅσα κακὰ ξυμβαίνει . . . δύο δὲ λείπεσθον μόνω μηχανά, μήτε πατριώτας ἀλλήλων εἶναι τοὺς μέλλοντας ἔξω δουλείῃσι ἀσυμφώνους τε εἰς δύναμιν ὅτι μάλιστα, τρέφειν δ' αὐτοὺς ὀρθῶς κ. τ. λ. De vocabulo πατριώτας cf. Wachsmuth's Hell. Alterth. T. I, P. 1, p. 172.*

72) Legg. VII, p. 806 E: *γεωργίᾳ δὲ ἐνδομέναι δούλοισι ἀπαρχὴν τῶν ἐκ τῆς γῆς ἀποτελοῦσιν ἰκανὴν ἀνθρώποις ζωῆς κοσμίως.*

73) Plat. V. Lycurg. c. 9: *ἐπιχειρήσας δὲ καὶ τὰ ἐπιπλά διαμεῖναι, ὅπως παντάπασιν ἐξέλκοι τὸ ἄριστον καὶ ἀνώμαλον, ἐπεὶ χαλεπῶς ἔώρα προσδεχομένους κ. τ. λ.*

Solonem secutus ipsa illa inaequalitate per classes descripta ad libramentum quoddam in re publica efficiendum prudenter usus est ⁷⁴⁾, verum etiam opulentissimis eum modum imposuit, ne quis ultra quadruplum ejus fundi domi haberet, quem pariter omnibus ab initio pro patrimonio attribuit, eaque de causa etiam has opes, quae apud reliquos Graecos inter ἀφανῆ οὐσίαν referebantur, publicis tabulis perscriptas proponi jussit ⁷⁵⁾. Ipsa autem patrimonia etsi pariter ut Lacedaemonii dividi alienarive vetuit ⁷⁶⁾, tamen longe aliis artibus ac majore quam illi diligentia tuetur; quae quum illi satis se tuta praestitisse existimarent, ubi singularum familiarum incolumitati et perpetuitati quibus possent modis prospexissent ⁷⁷⁾, Plato universae civitatis quasi communia haberi vult ⁷⁸⁾ summisque magistratibus eorum curam injungit, neque quidquam antiquius existimari jubet, quam ut numerus integer, qualis ab initio fuerit, sibi constet; quem in finem nec generationes, si opus sit, inhiberi ⁷⁹⁾, nec colonos emitti, nec peregrinos, si indigenarum numerus deficiat, in civitatem recipi

74) Legg. V, p. 744 B; cf. sup. disput. p. 36.

75) Legg. V, p. 745 A: ἡ δὲ κτήσις χωρῆς τοῦ κλήρου πάντων πᾶσι ἐν τῷ φανερωῖ γεγραμθῶσι κεφάλαια ἀρχουσιν, οἷς ἂν ὁ νόμος προστάξῃ κ. τ. λ. De οὐσίαι φανεραῖ et ἀφανεῖ egi in Lehrbuch cit. §. 162, n. 14.

76) Cf. sup. disput. n. 92.

77) Cf. disp. de causis turbatae apud Lacedaemonios agrorum aequalitatis p. 39 sqq.

78) Legg. V, p. 740 A: νεμέσθων οὖν τοιῶδε διανοίε πως, ὡς ἄρα δεῖ τὸν λαχόντα τὴν λῆξιν ταύτην ποιῆσαι μὲν κοινὴν αὐτὴν τῆς πόλεως ἑμπόσης κ. τ. λ.; cf. et IX, p. 877 D.

79) Ibidem p. 740 D: ἐπισχέσεις γενέσθωσιν οἷς ἂν εὐρους ἢ γένεσις: cf. P. Petiti Miscellanea III. 16, p. 185.

recusat, Lacedaemoniorum vero artificia, qui et mulieres ex alienis concipere, et spurios vernasque pro civibus educari, et plures germanos una uxore uti permittebant, adeo non adsciscit, ut appareat eum non tam de familiarum quam de ipso civium numero propagando et servando laborare. Atque illud quidem, quod ex pluribus filiis unum tantum heredem a patre scribi jubet, quantum non minus a Lacedaemoniorum quam reliquorum Graecorum moribus recedat, satis in superiore disputatione illustravimus ⁸⁰⁾; quae autem ad ipsam generum perpetuitatem in successione conservandam spectant, non propius ad Lacedaemoniorum quam ad communia Graecorum instituta conveniunt adeoque multo magis Attici juris diligentiam referunt, neque irritam esse arbitror quam illic spem proposui, fore ut hac quoque in parte Solonis leges non sine fructu cum Platonicis comparentur. Testamenti certe factionem, quam Sparta ante Epitadeum nullam fuisse dixi ⁸¹⁾, iisdem legibus concedit, quibus in jure Attico fieri videmus ⁸²⁾: ut qui mascula progenie careat, quemcunque

80) Cf. disput. sup. p. 25 sq. Illud tantum, ne quid praetermississe videar, nunc addo, hanc legem ad solum fundam pertinere, in quo ipsum patrimonium positum sit; reliquam rem familiarem ita tantum heredi scripto cedere, ubi vel nullos fratres habeat, quibus eam pater moriens distribuere possit, vel hi ipsi proprios sibi fundos nacti sint; cf. Legg. XI, p. 923 D: ὅτω δ' ἂν τῶν υἱῶν ὑπάρχων οἶκος ἦ, μὴ νέμειν τοῖτω τῶν χρημάτων, θυγατρὶ τε ὡσαύτως ἢ μὲν ἂν ἐγγεγυημένος ὡς ἀνὴρ ἐσόμενος ἦ, μὴ νέμειν, ἢ δ' ἂν μὴ, νέμειν ἐὰν δέ τις τῶν υἱῶν ἢ καὶ τῶν θυγατέρων φανῆ κληρὸς ἐπιχώριος τῆς διαθήκης γενόμενος ἕστερον, τῷ κληρονόμῳ τοῦ τῆν διαθήκην διαθεμένου καταλειπέτω scil. τὰ χρήματα.

81) Cf. disput. sup. n. 87 et Müller's Dorier T. II, p. 194.

82) Isaacus de Pyrrhi hereditate §. 68: ὁ γὰρ νόμος διαθήκην λέγει εἶναι διαθήσθαι ὅπως

velit filium simul atque heredem scribat, filiam tamen si relinquat, eundem illam uxorem ducere jubeat; neque illud praetermittit, quod prudenter a Solone cautum erat, ut ei quoque, qui impuberes filios relinqueret, testamentum condere liceret ita, ut si illi ante virilem aetatem decessissent, alium illis heredem substitueret ⁸³⁾; legata tantum, de quibus apud Atticos nihil legum exstat, decima adventiciae rei parte circumscribit, sed ut in his quoque jus patrium supplere potius quam relinquere videatur ⁸⁴⁾. Intestatorum autem hereditates quod attinet, illud quidem, quod apud Athenienses satis solemne

ἂν ἐθέλῃ τις τὰ ἑαυτοῦ, εἰ μὴ παιδας γνησίους καταλίπη ἄρρενας, ἂν δὲ θηλείας καταλίπη, οὐν ταύταις: cf. Bunsen de jure hered. Athen. p. 55 sqq. et Gans Erbrecht T. I, p. 384 sqq.

83) Legg. XI, p. 923 E: εἰ μὴ υἱὸς τῷ τελευτήσῃ πατρὶ ὦν, πρὶν εἰς ἄνδρας δυνατὸς εἶναι τελεῖν, εἴτε γεινητὸς ὦν εἴτε ποιητὸς, γραφέτω καὶ περὶ τῆς τοιαύτης τύχης ὁ τὴν διαθήκην γράφων, τίνα χρὴ παιδα αὐτῷ δεύτερον ἐπὶ τύχαις ἀμείνοσι γίνεσθαι: ubi quod adoptatio quoque secundum heredem in eventum fatalem substitui permittit, et ipsum Soloni tribuere non dubito; reliqua ipsius legis verbis leguntur apud Demosthenem adv. Stephan. p. 1136, 16: ὁ τι ἂν γνησίων ὄντων υἱῶν ὁ πατήρ διαθήται, εἰ μὴ ἀποθάνωσιν οἱ υἱεῖς, πρὶν ἐπὶ δέκατος ἦβῆν, τὴν τοῦ πατρὸς διαθήκην κυρίαν εἶναι, confirmanturque exemplo apud Isaacum de Cleonymi her. §. 4: εἴτε δὲ Πολυάρχου τοῦ πατρὸς Κλεωνίμου, πάππου δ' ἡμετέρου, προστάξαντος, εἴ τ' ἐπάθοι Κλεώνυμος ἄποιος, ἡμῶν δοῦναι τὰ αὐτοῦ.

84) Legg. XI, p. 924 A: εἰ μὴ τις ἄποιος ὦν τοπαράπαν διαθήκην γράφῃ, τὸ τῆς ἐπιτήκτου δεκατημόριον ἐξελόμενος, εἰ μὴ ἐθέλῃ τῷ δωρεῖσθαι, δωρεῖσθω, τὰ δὲ ἄλλα παραδοίς πάντα τῷ ποιηθέντι ἀμεμπτος ἰλεων υἱῶν αὐτὸν ποιεῖσθω οὐν νόμῳ: qua in lege rationis quoque humanitas animadvertenda est, ne ejus qui lege potius quam natura filius factus sit, nimis hereditate circumcisa, gratus animus pietasque adversus testatorem minuat. Ceterum prudenter Bunsenius l. l. p. 60 monuit Athenis quoque legibus tantum fuisse videri, ne quaedam filiis detraherentur; certe pecuniam tantum in omnibus locis, ubi legatorum mentio fiat, memorari, et fundos, quibus proprie patrimonium cerneretur, haud dubie filiis nulla donatione patrem subtrahere potuisse; cf. et Gans l. l. p. 390.

fuisse videtur, ut ei, qui liberos ex se non reliquisset, propinquorum decreto heres constitueretur 85), Plato in iis tantum sanxit, qui aut exsilio in perpetuum mulctati essent eoque facto quasi civiliter mortui haberentur 86) aut adeo capitale supplicium subiissent, ubi multo majore cura opus esse videbatur, ut prioris domini scelera successoris virtute compensarentur domusque veterem integritatis laudem recuperaret 87); in reliquis tamen manifesto communes succedendi leges ante oculos habuit, eaque in causa gratissimum nobis fecit, quod graduum ordinem in succedendo atque ἀγχιστείας fines, de quibus non inter nostrae aetatis modo eruditos, verum etiam in ipso foro Attico acerrime disputatum esse novimus 88), aliquanto diligentius enarravit, quam in Solonis legibus factum esse videmus. Nam quum notissima juris Attici formula agnationis jura ἀνεψιῶν παίδων gradu circumscribantur, quo vocabulo tam sobrinos quam consobrinorum filios signi-

85) Cf. Platner's Beiträge zur Kenntniss des attischen Rechts p. 139 et Gans Erbrecht T. I, p. 318.

86) Legg. IX, p. 877 D; cf. disput. sup. n. 263.

87) Legg. IX, p. 878 A: τοῖς οἰκίους ἅμα νομοφύλαξι σκέψασθαι γένος ὃ τι περ ἂν ἦ τῶν ἐν τῇ πόλει εὐδοκίμωτατον πρὸς ἀρετὴν καὶ ἅμα εὐτυχίης, ἐν ᾧ ἂν παῖδες γεγόντες ὡς πλείους, ὅθεν ἓνα τῶ τοῦ τελευτήσαντος πατρὶ καὶ τοῖς ἄνω τοῦ γένους υἱὸν ὡς ἐκείνων εἰσποιοῦντας, φήμης ἕνεκα ἐπονομάζοντας, γεννήτορά τε αὐτοῖς καὶ ἐστιοῦχον καὶ θεραπευτήν δόλων τε καὶ ἱερῶν ἐπ' ἀμείνοσι τύχαις γίγνεσθαι τοῦ πατρὸς, τούτω τῷ τρόπῳ ἐπευξάμενους αὐτὸν κληρονόμον καταστήσαι κατὰ νόμον: quo in loco etiam illud ab Attico usu recedit, quod non necessario ἐκ τῶν κατὰ γένος ἐγγυτάτω υἱὸς εἰσποιεῖται τῷ τελευτησάντι, cf. Lehrbuch cit. §. 120, n. 6. Ceterum similis causa est eorum fundorum, quorum domini cum omni progenie extorres abiguntur, Legg. IX, p. 856 D.

88) Cf. Lehrbuch cit. §. 121, n. 3, inque primis Isaeum de Hagniae hereditate cum Demosthene adversus Macartatum, quae causa tota in hac controversia versatur.

ficari posse constat ⁸⁹⁾, Plato, licet aliis in locis eadem formula utatur ⁹⁰⁾, nunc tamen haud scio an experimentis doctus, quantis illa controversiis locum daret, ambiguitatem ita evitavit, ut πάππου παίδων υἱδοῦς diceret; quos consobrinorum filios esse nemo negabit ⁹¹⁾. Atque his imprimis illud praecipuum tribuit, ut filiam patre orbam una cum hereditate jure sibi vindicent, inter reliquos ipsi mulieri con-

89) V. quoque contra Bunsenium p. 33 prudenter monuit Platnerus in *Heidelb. Jahrb.* 1814, n. 74, p. 1179 sqq. eumque secuti Gans l. 1. p. 357 sq. et Schömannus ad *Isaeum* p. 455 sq.

90) *Legg. VI*, p. 766 C: καὶ ἐὰν ὄρφανῶν ἐπιτρόπος τελευτήσῃ τις, οἱ προσήκοντες καὶ ἐπιδημοῦντες πρὸς πατρός καὶ μητρός μέχρι ἀνεψιῶν παίδων ἄλλον καθιστάντων ἐντὸς δέκα ἡμερῶν: IX, p. 877 D: τοῖς συγγενεῖς συνελθόντας μέχρι ἀνεψιῶν παίδων τοῦ πεφαιγότος, ἀμφοτέρωθεν πρὸς τὸ ἀνδρῶν καὶ πρὸς γυναικῶν, κληρονόμον εἰς τὸν οἶκον τοῦτον καταστήσαι: p. 878 D: ἐἴν δὲ ἐμύγονος ἐμύγονον τρώσῃ, τοῖς γεννητάς (sic scribendum, ut sint parentes, non ut vulgo γεννήτας, gentiles) καὶ τοῖς συγγενεῖς μέχρι ἀνεψιῶν παίδων πρὸς γυναικῶν καὶ ἀνδρῶν γυναικίς τε καὶ ἀνδράς συνελθόντας κληρονόμους παραδιδόναι τιμᾶν τοῖς γεννήσασιν κατὰ φύσιν: unde vide ne etiam XI, p. 929 B scribendum sit: πρῶτον δὲ συλλεξάτω τοὺς αὐτοῦ ἐγγενεῖς μέχρι ἀνεψιῶν παίδων καὶ τοὺς τοῦ υἱοῦ ὡσαύτως τοὺς πρὸς μητρός, κατηγορεῖται δὲ ἐν τούτοις. Eandem vim habent οἱ ἐντὸς ἀνεψιότητος IX, p. 871 B, cf. sup. disp. n. 197.

91) *Legg. XI*, p. 925 A: εἴν δὲ τοῖς οἰκείοις ἀπορία συγγενῶν ἢ, μέχρι μὲν ἀδελφοῦ υἱῶν, μέχρι δὲ πάππου παίδων ὡσαύτως, τῶν ἄλλων ὄντιν' ἂν ἡ παῖς μετ' ἐπιτρόπων αἰρῆται τῶν πολιτῶν ἐκοῖσιον ἐκοῖσία, κληρονόμος γινέσθω τοῦ τελευτήσαντος καὶ τῆς θυγατρὸς νυμφίος. Astius p. 521 non repetit υἱῶν ad πάππου παίδων, sed ita explicat: et descendendo usque ad fratris nepotes et ascendendo ad avi filios; verum hoc inde refutari potest, quod paulo superius Plato inter eos, quos orbam jure suo ducere jubet, non modo πατρός ἀδελφόν, qui πάππου παῖς est, sed etiam hujus sororisque filios nominat, quos Astii ratio excluderet. Poterat etiam dicere μέχρι δὲ πατρός ἀδελφοῦ ἢ ἀδελφῆς υἱῶν, maluit tamen ntrumque genus παίδων nomine complecti eoque facto υἱῶν omisit, quod ex antecedentibus repetendam esse vel inde patebat, quia παίδων nomine uterque sexus continetur. Astio, ni fallor, Bunsenii auctoritas fraudi fuit, apud quem consobrini patris, hoc est ipsorum parentibus antecedunt, ita ut in collateralibus per filios demum ad patres ascendatur; verum hoc et ipso Platonis loco p. 924 E et 925 D refellitur, et satis alioquin a Platnero refutatum est.

cedit ut quem sibi velit ipsius et tutorum suorum consensu maritum eligat; quorum etsi posterius, quod in arbitrio posuit, ab Atticis institutis longissime discedat, in iis certe, quae ad jus et officium spectant, patrium usum retinuisse videtur ⁹²⁾, neque illud Athenas transferre dubito, quod eos qui hac ex lege in matrimonium petant petanturve, juvenes pariter ac puellas, ubi de convenientia aetatis ad nuptias disceptatio oriatur, nudos in judicio inspicere jubet ⁹³⁾; haec enim procul dubio erat illa adolescentium exploratio, qua Philocleo apud Aristophanem gloriatur ⁹⁴⁾, cujusque haud raro necessitas existere poterat, verbi causa si quis quamvis remotior agnatus orbam cum hereditate ita sibi vindicabat, ut propiorem nuptiis ineundis nondum maturum esse diceret. Muliebris autem sexus apud Platonem longe meliorem quam Athenis conditionem esse secundum ea, quae superius disputavimus, mirum accidere nequit; quem ut illic monuimus matri

92) Cf. Petiti legg. VI, l. 9; Bunsen p. 41-49; Platner's Process u. Klagen T. II, p. 252 sqq. Illud tantum, quod apud Athenienses licebat (cf. Demosthen. adv. Macart. p. 1067), ut qui mulierem ducere nollet, eam suis impensis dotatam alii collocaret, apud Platonem, qui omnes dotes tollit, obtinere non potest.

93) Legg. XI, p. 925 A: τὴν δὲ τοῦ τῶν γάμων χρόνου συμμετρίαν τε καὶ ἀμετρίαν ὁ δικαστῆς σκοπῶν κρινέτω, γυμνοὺς μὲν τοὺς ἄλλήνας, γυμνὰς δὲ δευκαλοῦ μέχρι θιώμενος τὰς θηλείας.

94) Vesp. v. 598: παίδων τοίνυν δοκιμαζομένων αἰδοῦσα πάρεστι θεῖσθαι. Boeckhius quidem in Ind. lectt. Berol. aest. 1819, p. 4 hunc morem refert ad professionem pubertatis apud curiales et gentiles, Meierus de gentil. Att. p. 17 ad examen gymnasticorum certaminum causa institutum, quorum tamen neutrum apud iudices Heliastas factum esse constat; Platonem contra patrium usum sequi vel inde patet, quod sui ipsius immemor hanc spectationem instituit; nam qui omnino tricennarii demum matrimonia inire deberent, eorum profecto pubertatem spectari amplius opus non erat.

maternisque cognatis aequae ac paternis despondendarum virginum jus tribuere, ita in eo quoque a patriis institutis discedere videmus, ut primum quidem fratrem uterinum, modo proprio patrimonio careat, proxime post germanum ad successionem in bona defuncti vocet ⁹⁵), deinde vero ejus, qui omnino nullos liberos reliquerit, hereditatem feminini generis aequae ac masculini propinquos accipere jubeat ita, ut ex utroque sexu qui genere proximi sint, nisi ipsi repugnent magistratusque et judices secundum ipsos decernant ⁹⁶), matrimonio jungantur domumque defuncti pro sanguinis conjunctione propagent ⁹⁷); quo facto apparet eodem modo, quo ex communi jure agnati ipsa successione quasi filiorum in locum subeunt, apud Platonem mulieres quoque cognatas ἐπικλήρων personas sustinere. Haec igitur ab Attico jure aliena instituit; illud tamen nec ipse facere poterat, ut cognatis, qui materno genere cum defuncto juncti essent, simul cum agnatis hereditatem daret, praesertim quum dividi in partes patrimonia nollet, sed in hoc certe Solonis exemplum secutus feminini generis prosapiem post masculos demum, qui quidem ejusdem

95) Legg. XI, p. 924 E: τοῦ ἀποθανόντος ἀδελφὸς δημοπάτωρ ἢ ἀκλήρος δημομήτριος ἐχέτω τὴν θυγατέρα καὶ τὸν κληρὸν τοῦ τελευτήσαντος. Athenis contra lex erat: εἴν μὲν ἀδελφοὶ ὡσὶν δημοπάτωρες καὶ εἴν παῖδες ἐξ ἀδελφῶν γνήσιοι, τὴν τοῦ πατρὸς μοῖραν λαγχάνειν . . . εἴν δὲ μὴ ὡσὶ πατρὸς μέχρι ἀνεψιῶν παιδῶν, τοὺς πρὸς μητρὸς τοῦ ἀνδρὸς κατὰ ταῦτα κυρίως εἶναι (Demosth. adv. Macart. p. 1067).

96) Legg. XI, p. 926 C.

97) Ibid. p. 925 C: Θήλεια δὲ καὶ ἄρῆν οἶον εἴννομοι ἴτωσαν ἐκ τοῦ γένους εἰς τὸν ἐξηρημα-
μένον ἐκαστοτε οἶκον, ὡν ὁ κληρὸς γιγνέσθω κυρίως κ. τ. λ.

stirpis essent, succedere jussit 98) ejusque juris hunc ordinem descripsit, ut primo loco fratrem defuncti, secundo hujus filium, tertio filium sororis, quarto patris fratrem, quinto hujus filium, sexto sororis patris sive amitae filium ad hereditatem vocaret 99). Quem ne quis ad orbas tantum ducendas referat, animadvertendum est, et Platonem inferius, ubi ad ἀπαιδας transeat, apertis verbis lectores illuc remittere 100), et Attico quoque jure prorsus eundem succedendi ordinem constitui, sive quis filias tantum, sive nullos omnino liberos reliquerit, nisi quod filias heres ducere teneatur 101); neque omnino dubitari potest, quin hac certe in causa Platoni cum jure patrio conveniat; nam quod Jonesio primum, deinde imprimis Gansio visum est, patruos Athenis, licet orbas sibi vindicare potuissent, hereditate tamen

98) Ibid. p. 925 A: ἔμπροσθεν μὲν τῶν ἀρρένων, ἴσπερον δὲ θηλειῶν ἐνὶ γένει. Athenis haec lex erat: κρατεῖν δὲ τοῖς ἀρρένας καὶ τοῖς ἐκ τῶν ἀρρένων, εἰάν ἐκ τῶν αὐτῶν ὄσοι, καὶ εἰάν γένει ἀπωτέρω, unde apparet male Astium apud Platonem legendam conjecisse ἐν ἐνὶ γένει, quo facto v. c. sororis filius fratris nepotem antecederet; γένος enim gradum propinquitatis significare docet Schömannus ad Isaeum p. 277, quo sensu Plato omnino recte dixit ἐνὶ γένει ἴσπερον, quia masculinae stirpis nepos, quamvis uno gradu remotior, femineae filium excludit.

99) Ibidem p. 924 E.

100) Ibidem p. 925 C: ἀπαιδας δὲ ἀρρένων τε καὶ θηλειῶν τοπικράταν ὅς ἂν μὴ διαθίμενος τελευτῇ, τὰ μὲν ἄλλα περὶ τοῦ τοιούτου κατὰ τὸν ἔμπροσθεν ἐχέτω νόμον. Solemnis formula in legibus τὰ μὲν ἄλλα κ. τ. λ., cf. Gorg. p. 451 C et Boeckh. ad C. Inscr. T. I, p. 124.

101) Cf. legem Atticam apud Demosth. l. 1.: ὅστις ἂν μὴ διαθίμενος ἀποθάνῃ, εἰάν μὲν παῖδας καταλείπῃ θηλείας, σὺν ταύτησι, εἰάν δὲ μὴ, τοῖςδε κυρίους εἶναι τῶν χρημάτων: unde recte Gansius p. 339: Diesen (ἐπικληροῖς) liegt durchaus nicht der Begriff zu Grunde, dass sie in Ermangelung von Descendenten selbst als Erbende auftreten, sondern dass sie mit dem Vermögen von den Collateralen ererbt werden. Platonem hac quoque in re jus Atticum expressisse agnoscit et Schömannus ad Isaeum p. 438.

exclusos fuisse 102), quum rationi legis repugnat, tum claris veterum locis refutatur 103). Difficilior illa quaestio est, quid sit quod Plato et hic et inferius in mulierum successione describenda sex tantum gradus distinguat, unde eorum opinioni argumentum accedere videatur, qui Athenis quoque universum jus succedendi ἀγχιστείας finibus, de quibus superius egimus, circumscripserunt 104), praesertim quum ipse Plato extra hos fines orbis liberum mariti eligendi arbitrium permittat; accuratius tamen re perpensa intelligemus nec Platonis nec juris Attici mentem eam esse, quam antiquitus quoque, ut videtur, unus alterve causidicus sibi invenire visus est 105), ut qui ἔξω ἀγχιστείας

102) Cf. Jones Works T. IX, p. 324 sq. et Gans Erbrecht T. I, p. 377 sq., qui adeo parum sibi hac in re constitit, ut quum superius negasset patrimonium ab orba divelli posse, jam patrum conjiciat neptem ex fratre ἐπικληρον siue hereditate duxisse! Quamquam hoc argumento contra ipsius sententiam de patris non utar, si quidem in eo quoque erravit, quod exempla de ἐπικληροῖς ducendis omnino ad patris gradum retulit; recte enim Astius ad Legg. p. 524 animadvertit hac in causa non filiae sed patris mortui rationem in definiendis gradibus haberi, quapropter is, qui neptem suam orbam in matrimonium petit, non tanquam ejus patruus, sed tanquam defuncti frater hereditatem cernit!

103) Insignissimus locus est apud Isaacum de Cleonymi her. §. 45, ubi Cleonymi ex sorore nepotes in ejus hereditate petenda hoc potissimum argumento utuntur, quod si ipsi ante illum mortui essent, ille vicissim propter cognationis propinquitatem ipsorum in bona successurus fuerit; quo nihil oportius contra Gansium inveniri potest. Alius tamen praeterea apud eundem exstat, unde etiam defuncti patris, si propiores heredes decessent, filiam ipsius sibi in matrimonium vindicare potuisse prodit: οἱ τοῦ Πύρρον θετοί, εἰ ἤδεισαν γνησίαν θυγατέρα τῷ ἑαυτῶν ἀδελφιδῶ καταλειπομένην καὶ ἡμῶν μηδένα λαμβάνειν ἐθέλοντα αὐτήν, οἳ ἂν ποτε ἐπέτρεψαν Ξενοκλία, τὸν μηδαιόθεν μηδὲν γένει προσήκοντα Πύρρον, λαβόντα ἔχειν τὴν κατὰ γένος προσήκουσαν αὐτοῖς γυναῖκα: quam si recte statuimus non nisi cum patrimonio duci licuisse, hinc quoque Gansii error clare apparet.

104) Cf. Bunsen l. l. p. 36, cui tamen recte obloquitur Gansius l. l. p. 350.

105) Cf. Isaacus de Hagniae her. §. 12 et 29, qui mihi ipsi pariter ut olim iudicibus

sint, nullo pacto ad hereditatem accedere possint. Quippe et Solonis in lege aperte legimus: ἐὰν δὲ μηδετέρωθεν ἢ ἐντὸς τούτων, τὸν πρὸς πατρὸς ἐγγυτάτω κύριον εἶναι, et philosophus universe addit: ὡσαύτως δὲ τὸ γένος ἀεὶ πορευέσθω κατ' ἀγχιστείαν, δι' ἀδελφῶν τε καὶ ἀδελφιδῶν ἐπανιόν: quod si quam vim in successione habuit ἀγχιστεία illa, quam superius intelleximus intra consobrinorum filios consistere, Athenis quidem ea erat, ut ad hunc usque gradum agnati cognatos excluderent, remotioribus autem agnatis propiores cognati antecederent, atque ita demum, ubi nec hoc ex genere quisquam exstaret, ad illos hereditas reverteretur¹⁰⁶); apud Platonem autem, quem fratres uterinos vel germanorum filiis præferre vidimus, ἀνεψιότητος vis in iis tantum cernitur, quae ad cognitiones domesticas atque alia familiarum jura (cf. not. 90) pertinent, neque alia de causa sex tantum gradus descripsisse censendus est, nisi quia hos plerisque casibus sufficere arbitra-

Atticis fucum fecit in Lehrbuch cit. §. 121, n. 3; nunc demum accuratius re perponderata mihi persuasi oratorem illic egregie cavillari, mirorque Schömannum, qui astutias ejus verborumque lusum in ἀνεψιῶν παιδῶν nomine acute detexit, tamen et ipsum p. 452 jure vicissae illius clientem Theopompum contendere; nam si legis sententia non ea erat, ut jus succedendi sobrinorum in gradu hoc est sexto sisteretur, sed ad quintum potius pertinebat, aut Theopompus ipse tanquam sobrinus excluderetur, aut idem jus Stratoelis, qui pariter cum ipso sobrinus fuisset, filio competebat; quod enim Isaacus sobrinorum filios hereditate arceri ait, haec ipsa, opinor, cavillatio est.

106) Egregie hoc contra Bunsenium aliosque expedivit Gansius l. l. p. 359 sqq. hisque verbis p. 382 comprehendit: *das Erbrecht der väterlichen Verwandten bricht ab, um den mütterlichen Verwandten Platz zu machen und alsdann wieder zur väterlichen Verwandtschaft zurückzukehren . . . weil aber das attische Erbrecht innerhalb bestimmter Grade abbricht, so muss auch der Vorzug der Agnation durch das höhere Gesetz dieses Abbrechens bedingt seyn.*

retur¹⁰⁷). Omnino enim multa apud ipsum desiderantur, quae verum legislatorem quam maxime advertere debebant, atque hoc ipso in loco de hereditatibus haudquaquam omnes casus exhausit, qui quum omnino propter vicissitudinum multitudinem prope innumeram impeditissimus est, tum apud ipsum etiam impeditior fit eo, quod neminem unquam duo patrimonia simul possidere voluit; ipsum tamen si audiamus, veri simillimum est eum ad omnes has objectiones responsurum esse, talia se vel successoribus suis vel magistratibus qui futuri sint reliquisse, sibi universam tantum rei publicae formam describendam, non singula cum pulvisculo exhaurienda fuisse: quapropter nos quoque in iis quae ipse exhibuit consistemus, neque sollicite quaeremus, quomodo fieri potuisse videantur ea, quae nunquam in factum transiisse scimus. Unus restat locus de tutoribus impuberum, quem satis accurate philosophus tractavit, sed ut in his quoque patrii juris vestigia premere videatur¹⁰⁸); nam et parentibus permittit, ut testamento tutores liberis quos velint relinquunt, et si quis intestatus decesserit, magistratibus eam curam imponit, ut ex propinquis amicisque mortui constituent, qui liberis ejus tanquam parentum loco sint¹⁰⁹), numero tantum et aliis pro suae civitatis

107) Cf. Klenze in *Zeitschrift f. geschichtl. Rechtswissenschaft* T. VI, p. 141 sq.

108) Cf. *Lehrbuch* cit. §. 122, n. 12.

109) Cf. *Legg.* XI, p. 924 A. B, unde auctoritas accedit *Petito LL. AA. VI. 7. 1*, p. 491, qui duo tantum tutelae genera Athenis agnoscit, testamentariam et dativam; nam quod Meierus (*att. Proc.* p. 448), Platnerus (*Proc. u. Kl. T. II*, p. 278), Klenze (*die Cog-*

rationibus immutatis; eum autem tutorem, qui male rem gerere videatur, et magistratus punire jubet et unicuique sive propinquo sive alieno concedit ut iudicio illum persequatur¹¹⁰⁾; ipsi denique pupillo, postquam in suam tutelam venerit, quinquennii spatium proponit, quo res suas a tutore repetat, quorum nihil est quin Attico juri ad unguem conveniat¹¹¹⁾; neque illud alienum, quod mulctae dimidium accusatori pollicetur, si quidem etiam Athenis *φάσιν ὄρφανικοῦ οἴκου* fuisse constat¹¹²⁾; ac licet magistratum aequae ac iudiciorum apud Athenienses forma a Platonica differat, tamen illic quoque non dubito quin archonti, qui rem pupilli non qua deberet diligentia tuitus esset, tam in *εὐθύναις* diem dici quam in *ἐπιχειροτομίαις* magistratum abrogari licuerit.

naten und Affinen l. l. p. 81 et 152) etiam legitimae vestigia invenire sibi visi sunt, ipso Platone duce planissime ita explicabimus, ut magistratus quos darent tutores ex propinquorum numero cepisse statuamus.

110) Legg. XI, p. 928 B; cf. Poll. Onom. VIII, 35: *ἔξῃν γὰρ τῶ βουλευμένῳ γράφεσθαι τὸν ἐπίτροπον ὑπὲρ τῶν ἀδικουμένων ὄρφανῶν*, pluraque apud Meierum l. l. p. 293 sqq.

111) Ibidem p. 928 C; cf. Meier l. l. p. 454; Platner's Proc. u. Kl. T. II, p. 289; Schmeisser de re tutelari apud Athen. p. 28 sqq.

112) Cf. Lehrbuch cit. §. 136, n. 10 et Bocckh's Staatshaushaltung der Athener T. I, p. 378—380, qui primus eodem modo, quo apud Platonem fit, causas privatas publicasque in re tutelari inter insignes grammaticorum nugae recte diremit, nisi quod *φάσιν* etiam finita tutela institui potuisse censet, quod Heffterus (athen. Gerichtsverf. p. 251—253) nostro non neglecto prudenter, ut mihi videtur, refutavit.
